

Schaktmassor från bygg- och anläggningsprojekt hanteras i dag främst som avfall, vilket ofta innebär höga kostnader och stora mängder onödiga utsläpp. Med en cirkularitetsgrad på endast 3,4% ligger Sverige efter många europeiska länder. Detta tyder på en stor outnyttjad potential att minska både kostnader och klimatpåverkan. Genom nya EU-regelverk och lokala initiativ framträder möjligheten att omvandla massorna till en tillgång. Samtidigt kvarstår betydande utmaningar, däribland strikta regelverk och administrativ komplexitet, som kräver nytänkande för att driva fram en cirkulär omställning.

Björn Ståhle & Shabnam Tavakoli

Vad har hänt i närtid?

- Naturvårdsverket har släppt en **ny vägledning kring hur massor kan användas**. Målet är att göra det enklare att hantera schaktmassor på ett resurseffektivt sätt och främja en omställning till en giftfri cirkulär ekonomi.
- **Masslogistikcenter i Norra Djurgårdsstaden** skalar upp mellan 2022-2024. Syftet är att utveckla cirkulär masshantering genom lokal sortering och krossning.

Outnyttjad resurs i fokus när branschen utformar nya strategier för cirkulär masshantering

Sverige genererar årligen mellan 60 till 200 miljoner ton schaktmassor (Naturvårdsverket). Dessa massor hanteras ofta inom varje projekt, där materialet transporteras långa sträckor till deponier eller speciella behandlingsanläggningar. Detta ger upphov till både kostnader och miljöpåverkan, som ökad lokal samverkan och cirkularitet har stor potential att minska.

Lagstiftningen kring avfallshantering utgör ett hinder för cirkulära flöden inom masshantering. Enligt miljöbalken betraktas mycket av det material som uppstår vid bygg- och anläggningsprojekt, såsom jord, schaktmassor och sten, som avfall. I praktiken innebär detta företag måste ansöka om särskilda tillstånd för att få flytta eller använda materialet på nytt i andra projekt. Dessa tillståndsprocesser är ofta tidskrävande och kostsamma, och de administrativa kraven är många.

Dessutom bedömer Naturvårdsverket att 10-15% av massorna är förorenade, vilket gör att omfattande saneringsåtgärder krävs innan de kan återanvändas. Sanering och återbruk av massorna är att föredra framför andra lösningar, så som deponering. Men sanering och återanvändning kräver också administration där det måste bevisas att massorna verkligen är sanerade till en godkänd nivå. Att massorna är rena ska givetvis säkerställas, men ledtiderna i administrationen kan vara långa.

Om massor ska hanteras cirkulärt är regionala lösningar en stor möjliggörare, eftersom lång transport medför höga kostnader. Om massor ska användas i närområdet uppstår dock behovet av plats för mellanlagring, eftersom ett lämpligt användningsområde kanske inte överensstämmer perfekt i tid. Utan regional samordning kring logistiken kan det vara svårt för en aktör att hålla materialet tillgängligt tills det kan återanvändas. ►

2015 beslutades om att halvera kostnader, utsläpp och energiåtgång för masshantering inom Norra Djurgårdsstaden. Idag har vi uppnått samtliga mål genom att sortera och tvätta förorenade schaktmassor och återanvända entreprenadberg som krossas. Allt sker lokalt in projektområdet. Materialet som återvinns används för byggnation av all infrastruktur i projektet. I samverkan med FUT har projektet fått till en lösning med prämtransport mellan Blasieholmen och Loudden – ca 0,8 miljoner ton har transporterats på sjön vilket tagit bort 100 000 tunga transporter. 85 % av transporter på väg genom city har försvunnit vilket är bra för ekonomi och miljö. Men den bästa transporten är den som inte utförs

**Fredrik Bergman, Projektchef Genomförande,
Exploateringskontoret, Projekt öst. Norra Djurgårdsstaden**

Ett exempel på samverkanslösning är Masslogistikcenter (MLC) i stadsutvecklingsområdet Norra Djurgårdsstaden i Stockholms stad, som samordnar hanteringen och möjliggör lokal krossning och sanering av schaktmassor och entreprenadberg. Initiativet drivs av Stockholms Stad och har utvecklats med utgångspunkten att det varje år används ca 19 miljoner ton berg- och jordmassor för att bygga bostäder och infrastruktur i Stockholms län, samtidigt som byggprojekt genererar cirka 16 miljoner ton massor – med låg återanvändningsgrad.

Ett av effektmålen är att kraftfullt minska klimatpåverkan. Masslogistikcentrum genomför sedan 2019 torrsortering med en återvinningsgrad mellan 30-40 %. Under 2022-2024 implementerades en ny metod för sortering med vatten för ökad återvinning med upp till 80%.

EU kan minska sina årliga klimatutsläpp med

1 %

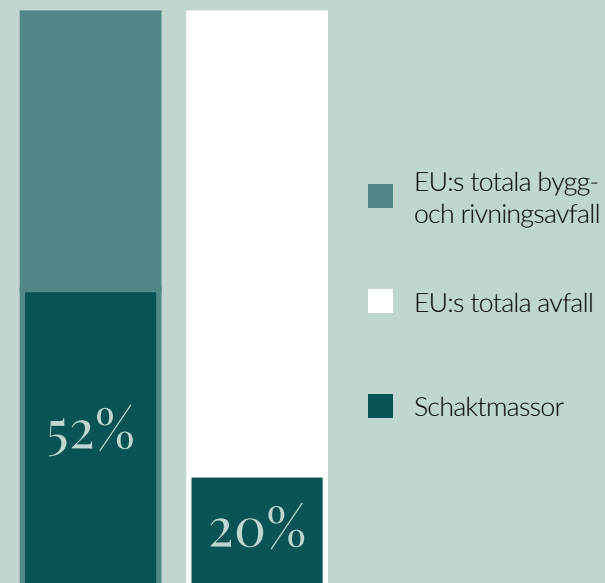
genom att skala upp förbättrad cirkulär hantering av schaktmassor. I jämförelse står flygindustrin för ca 3 % av EU:s årliga utsläpp.

Källa: Cristobal Garcia et al., 2024 och Europaparlamentet.

Att hitta en bättre matchning mellan projekt som behöver bli av med massor och projekt som behöver addera fyllnadsmassor blir en effektiv klimatåtgärd, eftersom det rör sig om så stora volymer. Studier visar att förbättrad masshantering har potential att minska EU:s utsläpp i storleksordningen 1%, vilket placerar de ganska analoga åtgärderna som krävs i samma division som komplexa industriomställningsprojekt. Mot den bakgrunden innehåller EU:s Taxonomi för hållbara investeringar flera delar kring cirkulär masshantering, vilket bidrar till att ge frågan fokus. Även det nya CSRD-direktivet kräver transparent rapportering kring material- och avfallsmängder.

Det som krävs för att öka både ekonomisk och miljömässig effektivitet i masshanteringen är i många fall främst samverkan, planering, logistiktytor och fungerande incitament. I ett pågående skifte syns goda exempel att lära av och skala upp. ■

Schaktmassor står för över hälften av EU:s totala bygg- och rivningsavfall

Källa: Cristobal Garcia et al., 2024.

Nyckelfrågor för beslutsfattare inom fastighet & samhällsbyggnad

1.

Vilka strategier och incitament kan vi tillämpa för att öka cirkulär masshantering?

2.

Vilka miljömässiga och ekonomiska vinster kan förväntas av en cirkulär masshantering?

3.

Vad skulle krävas av oss i form av nya arbetssätt i hanteringen av massor, särskilt när det gäller förorenade massor?

4.

Har vi rätt omvärldsbevakning kring regelverk och tillämpningar kring hanteringen av schaktmassor?

5.

Hur kan vi arbeta tillsammans med andra aktörer för att skala upp cirkulära lösningar?

6.

Hur kan vi öka medvetenheten och utbildningen kring cirkulär masshantering?